

Nezapustit kořeny!

Robert Kolár, Ústav pro českou literaturu v Praze

kolar@ucl.cas.cz

Klíčová slova: Sufian Massalema; česká poezie; fluidní identita; Olga Tokarczuk

Key words: Sufian Massalema; Czech poetry; fluid identity; Olga Tokarczuk

Do not take root!

The poetry collection *Možnosti přehlíženého* by Sufian Massalema focuses on questions of identity. Identity is perceived as a fluid and changeable category. The central motif of the collection is movement, which is understood not only as geographical travel between various places, but also as a journey through time and cultures. The theme of movement also references Olga Tokarczuk's novel *Flights*.

Jako 11. svazek Edice Mlat brněnského nakladatelství Větrné mlýny vyšel básnický debut *Možnosti přehlíženého*, jehož autorem je student práv a blízkovýchodních studií Sufian Massalema (*1999, Jablonec nad Nisou). Sbírka obsahuje 47 básní, člení se na prolog a tři oddíly: Plynutí, Mysterium tremendum, Po proudu. Jednotlivé oddíly jsou obsahově vymezeny; první a poslední báseň sbírky na sebe vzájemně odkazují (verše je *čas / jít*).

Na úvod předešleme: nejedná se o mystifikaci typu *Bílej kůň, žlutej drak* od Lan Pham Ti alias Jana Cempírka, zároveň se ale ani nejedná o příspěvek české poezii od někoho, kdo přichází odjinud (z poslední doby třeba Iryna Zahladko). Massalema se v Čechách narodil, čeština je jeho mateřštinou, českou kulturu zná zevnitř. Co ho činí odlišným (přehlíženým? – viz název sbírky), respektive čím se cítí být odlišný, případně čím chce být odlišný¹ jsou jeho syrské kořeny: otec z otcovy strany je Syřan (srov. báseň *Jednou třeba*). I tato čtvrtina však stačí, aby se téma identity stalo pro sbírku klíčovým: *připadal jsem si / jako Čech / až do doby / než jsem si tak / připadat přestal* (b. Být Čechem). Otázky Kam patřím? Kde mám kořeny? se vrací v mnoha variacích.

Za jeden z dominantních motivů sbírky pokládám motiv pohybu, pouti a putování. Geograficky jsou básně rozkročeny mezi Jabloncem a Rijádem (b. *Rijád v bezčasí*), objevují se místa v Sýrii, Iráku atd.² Mluví ale neputuje jen prostorem, na daných místech se propadá i časem, podniká výlety do období rozkvětu islámu a arabské kultury, načrtává paralely mezi současností (dobyty Iráku Američany) a minulostí (dobyty Iráku Mongoly). Ve sbírce jsou beduíni, nomádi, kteří se potulují a kteří si nechávají vyprávět celou noc *o selháních při hledání domova* (b. *Pout' pouští*).

¹ Srov. báseň Diskotéka Držkov: *zeptala ses mě / co poslouchám / odpověděl jsem / že korán nebo techno*

² Viz provizorní mapa, kterou jsem vytvořil pro potřeby tohoto článku: Dostupné z [online] <<https://tinyurl.com/m56m5zyx>>. Postupoval jsem podle oddílů sbírky: modré body na mapě jsou toponyma z prvního oddílu, červené z druhého a zelené z třetího. Mapa se dá číst také jako teze, antiteze a syntéza. Začíná se „doma“, na severu Čech, pak se přesuneme na Východ, nakonec dojde k prolnutí (Východ i muslimské menšiny v Evropě).

Pohyb je nestálost, neklid, nejistota, ale zároveň je svatý: *al-haraka baraka*, jak se píše v závěrečné básni sbírky (Opustit poušť).

Ano, pohyb je svatý, a tak je mluvčího nejoblíbenější sůrou z Koránu súra al-Isrá, tedy Noční cesta, kterou poslouchá na cédečku autorádia při noční projíždce nazdařbůh. Pohyb nezná hranice, překonává je a překračuje, nedrží tvar (b. Bučiny). Pohyb znamená, že všechno se proměňuje, všechno plyne (viz názvy oddílů sbírky), je fluidní: *odmítáš dál fungovat v binaritách / příroda tvoří spektra* (b. Plynutí). Fluidní identita ale v této sbírce není genderová, nýbrž kulturní, etnická, rasová... Ano, pohyb je svatý, a nemůže být náhoda, že jedna z básní sbírky se jmenuje Běguni, stejně jako román Olgy Tokarczuk, z jehož úvodu citujeme:

Když jsem stála na protipovodňovém valu a dívala se do proudu, uvědomila jsem si, že – přes všechno nebezpečí – bude vždy lepší to, co je v pohybu, než to, co nedělá nic; že změna je ušlechtilější než klid; že nehybnost se časem rozpadne, zdegeneruje a obrátí se v prach a všechno, co se hýbe, bude trvat věčně. (s. 9)

To není nic pro mě. Nejspíš mi chybí nějaký gen, který způsobuje, že jakmile člověk někde zůstane delší dobu, okamžitě zapouští kořeny. Mnohokrát jsem to zkusila, ale mé kořeny byly vždy jen pod povrchem a jakýkoli poryv větru mne vyvracel. Nedokázala jsem vzklíčit, tuto vlastnost rostlin jsme prostě neměla. Nečerpám z půdy energie, jsem Antiantaios. Má energie pochází z pohybu – z drncání autobusů, z hukotu letadel, z houpání trajektů a rachotu vlaků. (s. 10–11, citováno dle vydání v Hostu, 2008, přel. Pavel Peč, Petr Vidlák)

Nehluboké kořeny! Nezapuštěné kořeny! Jak píše Massalema v básni Na periferii: *tvé kořeny nezarostly příliš hluboko*. A to není jen prokletí, ale i pozhánání. Protože jen nezapuštěné kořeny umožňují pohyb, nezůstávat na stejném místě – žít. A žít znamená jít. Verše *je čas / jít* ze začátku i konce sbírky se mi vybavily, když jsem ve zcela jiném kontextu slyšel *It's time to go*, tedy: obrať list, nech to být, kašli na to, protože někdy už to jinak nejde, někdy jsou naše *možnosti*, zvláště když patříme k těm *přehlíženým*, omezené a nechceme se pořád *ohlížet*:

na cestě do neznáma
je tím nejobtížnějším neohlížet se
po skrívanech se zlomenými křídly

kamkoliv vkročím
opakují tisíce mužů v černém
hrdelním zpěvem ta samá slova
al-haraka baraka

pohyb je svatý
svaté jsou i tělo a duše
ve snaze dosáhnout vzdáleného

je čas
jít
(b. Opustit poušť)

Publikace vznikla v rámci výzkumného záměru Ústavu pro českou literaturu Akademie věd České republiky, v. v. i., (RVO: 68378068).

Při vzniku práce byly využity zdroje výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie – <https://clb.ucl.cas.cz/> (kód ORJ: 90243).